

Právní jednání - přehled -

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D.
PrF MU, Brno

Právní činy: exkurs

Protiprávní činy

Právní jednání

Právní činy v užším smyslu

- Informační úkony
- Faktické (reálné) úkony
- Společenské úsluhy

Srov. Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 545, m.č. 1 – 7.

Autonomie vůle

- Základní princip soukromého práva
- Vyplývá z principu právního státu (čl. 2 odst. 2 Listiny, čl. 2 odst. 4 Ústavy), srov. sp. zn. I. ÚS 546/04
- Nezbytný předpoklad fungování moderní společnosti (opak: systém přerozdělování pomocí vrchnostenských aktů)
- Význam rozlišení norem na dispozitivní a kogentní

Pojmové znaky a náležitosti PJ

- Náležitosti PJ je třeba odlišovat od pojmových znaků
- **Pojmové znaky** vymezují PJ jako takové (dle nich zjišťujeme, zda vůbec jde o PJ)
- **Náležitosti PJ** zkoumáme až tehdy, jsou-li naplněny pojmové znaky PJ. Ptáme se, zda existující PJ má takové vlastnosti, aby mohlo vyvolat chtěné (zamýšlené) právní následky
 - Příklad: svéprávnost, svoboda vůle atd.

Pojmové znaky PJ

- **Projev vůle** (vůle + projev)
- **Zaměřenost** projevu vůle na vznik právních následků
- **Aprobace** právním řádem
(Srov.: prohlašuji „od zítřka necht’ jsem vlastníkem Pražského hradu“)
- Nesprávně: nastoupení právních následků (to je až následkem platného, resp. obecně bezvadného PJ)
- **Zdánlivé právní jednání**
 - úzké pojetí
 - široké pojetí

Není PJ

- **Informační úkon:** sdělení informace (nejde o projev – sdělení – vůle, nýbrž o sdělení určité skutečnosti, tj. informace) – např. § 1882 (vyrozumění dlužníka o postoupení pohledávky)
- Projev vůle zaměřený na způsobení **faktického následku** (např. vytvoření díla) – i když zde ad hoc může být vůle způsobit též právní následek (např. vznik vlastnického práva či autorského práva)
- Jednání **obdobné právnímu jednání** (*geschäftsähnliche Handlung*) – analogická aplikace některých pravidel pro právní jednání (např. rozhodování kolektivních orgánů právnických osob)
- **Společenská služba** (§ 2055 odst. 2)

Precizace pojmu „projev vůle“

- Zde se **pojmové vymezení PJ** do značné míry prolíná s úpravou **výkladu PJ**
- Obvykle: vůle a její projev se shodují
- Co když je však vůle a její projev v rozporu? Řešení?
 - Teorie vůle
 - Teorie projevu
 - **Teorie důvěry** (nyní panující) – konstrukce institutu PJ založená na poměřování právních principů

Vůle jako pojmový znak PJ

- § 551: O PJ, chybí-li vůle jednající osoby.
- Jakou kvalitu musí pojmově vykazovat PJ? – konkrétní vymezení pojmu „vůle“ (jaká vůle musí dle § 551 chybět?) – **střet principu autonomie vůle a p. ochrany dobré víry** (právní jistoty)
- Relevantní v případě, kdy se vychází z objektivního významu projevu
- 3 stupně vůle
 - Obecná vůle **jednat** (*Handlungswille*) – je nutná
 - Obecná vůle **právně jednat** (s nějakými právními následky) (*Erklärungsbewusstsein*) – není nutná (srov. **trevírská dražba vína** – odpovědnost za vlastní sféru vlivu)
 - Vůle ke **konkrétnímu právnímu jednání** (*Geschäftswille*) – není nutná (srov. úpravu omylu)

Vážnost vůle, resp. projevu vůle, § 552

- Nejde o náležitost, nýbrž pojmový znak
- Není-li projev vůle **zjevně** míněn vážně, je zřejmé, že nesměřuje k právním následkům (následek: zdánlivé PJ, ale viz dále!)
- Nevážnost musí být zjevná, tj. zjistitelná (hodnocení stejné jako u poměru vůle a jejího projevu – adresovaná a neadresovaná PJ, srozumění adresáta či nesrozumění)
- Příklady
 - Nevážně učiněná závěť
 - Nevážně učiněný návrh na uzavření smlouvy

Simulované a disimulované PJ

- Simulované jednání: jednání na oko, předstírané jednání před třetími osobami (nejsou splněny pojmové znaky PJ)
- Tzv. disimulované PJ – zastřené právní jednání (§ 555 odst. 2) – více viz přednáška o výkladu PJ
- Vnitřní výhrada (tzv. mentální rezervace) – jednající ve skutečnosti právně jednat nechce, ovšem tuto skutečnost navenek záměrně neprojeví (chce ji utajit)
 - Co když adresát pozná vnitřní výhradu?

Jak lze projevit vůli

- Terminologie (opakování)

- **Chování**

- **Jednání**

- Konání**

- Opomenutí**

§ 546: Právně lze jednat konáním nebo opomenutím; může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit

Obsah PJ

- **Podstatné** kusy obsahu PJ (*essentialia negotii*)
- **Pravidelné** kusy obsahu PJ (*naturalia negotii*)
- **Nahodilé** kusy obsahu PJ (*accidentalia negotii*)

- Ad 2 a 3) Je významné pro posouzení, co je třeba sjednat, případně, co je třeba smluvně vyloučit
 - Srov. např. § 1792

Perfekce PJ

- Ve kterém okamžiku je dovršeno naplnění pojmových znaků?
- **Neadresovaná PJ (závěť, okupace věci)**
 - Okamžikem projevení vůle
 - Ad hoc stanovená možnost zrušení projevu vůle (např. § 1494, 1575)
- **Adresovaná PJ**
 - **Teorie dojití**
 - Jiné možné přístupy – např. teo učinění PJ, teo odeslání PJ, teo seznámení se s PJ

Jednání vůči nikoli plně svéprávnému (§ 570 odst. 2)

- Nutná **normativní souvislost** mezi omezením svéprávnosti a doručovaným PJ
- PJ se sleduje poskytnout **jen právní výhodu** či nikoli (objektivně: důvodem je ochrana)
 - Ano: působí již od dojití této osobě
 - Ne: je třeba dojití zákonnému zástupci nebo opatrovníkovi
- Odlišení právní výhody od hospodářské výhody
 - Hospodářská výhoda – velmi výhodná koupě, bezúročná zápůjčka peněz
 - Právní výhoda – straně nevznikají přímé povinnosti (právní pozice strany se jen zlepšuje)

Domněnka doby dojití (§ 573)

- Vyvratitelná domněnka
- Je-li prokázáno, že zásilka **byla odeslána a že došla**
- **Sporný** je tak **jen okamžik** dojití, **nikoli dojití samotné**
- Význam:
 - Nastoupení účinků tohoto jednání
 - Běh akceptační lhůty
 - Běh výpovědní doby

Výklad právního jednání - obecně

- **Výklad obecně:** přiřazování významu (smyslu) znakům
- **Výkladem PJ** zjišťujeme jeho obsah (význam, smysl)
 - PJ posuzujeme **jen dle jeho obsahu** (§ 555 odst. 1), **nikoli dle označení**

Srov. smluvní pokuta, resp. odstupné u rezervačních smluv a nesprávný přístup NS
- **Neplatí zásada *In claris non fit interpretatio*** (ani pro výslovná PJ)

Tzn., že **každé PJ vyžaduje výklad** (zjištění jeho významu, smyslu)

Regulace výkladových pravidel

- Pravidla o výkladu PJ
 - Obecná: § 555-558 (srov. i § 545, 574-578)
 - Zvláštní: např. § 1494 odst. 2

Výkladová pravidla přehled

- § 555 – posuzování PJ dle obsahu, nikoli dle označení (pojmenování)
 - Srov. *falsa demonstratio non nocet*
- § 556 (jen adresovaná PJ)
 - Odst. 1 – subjektivní a objektivní výkladový cíl (subjektivní má přednost před objektivním, resp. objektivní je subsidiární)
 - Odst. 2 – zejm. zavedená praxe stran
- § 557 – *interpretatio contra proferentem* (resp. *contra stipulatorem*); výjimka § 1812 odst. 1 (jde o modifikované pravidlo *contra proferentem*)
- § 558 – význam výrazů užívaných v obchodním styku a obchodních zvyklostí
- § 1494 odst. 2: závěť (ale platí obecně pro neadresovaná PJ)

Empirický a normativní výklad

- Výkladový cíl – cíl, ke kterému směřuje výklad PJ (zjištění významu určitého jednání)
 - Přímá návaznost na řešení otázky vztahu skutečné vůle a vůle projevené
- **Empirický a normativní výklad** (dle toho, zda zjišťujeme **skutečnou vůli jednajícího či objektivní význam projevu**)
 - **Empirický** (subjektivně individuální) výklad – relevantní je subj. výkladový cíl, tj. **skutečná vůle** jednajícího (§ 556 odst. 1, první věta)
 - Je-li vůle zjištěna takto, nemůže nastoupit normativní výklad
 - **Normativní** výklad – relevantní je obj. výkladový cíl (význam, který se jeví z horizontu adresáta vč. zohlednění principu poctivosti), tj. **normativní vůle** oproti skutečné vůli (§ 556 odst. 1, druhá věta)
 - Konkrétní skutečnosti, ke kterým je třeba při normativním výkladu přihlídnout, stanoví § 556 odst. 2, § 557 a pro právní styk podnikatelů § 558**
- V obou případech jde o zohlednění **objektivních okolností** při zjišťování skutečné vůle jednajícího – avšak u normativního výkladu zohledňujeme **jen ty, které mohl pozorovat adresát PJ!**

- **Neadresovaná PJ**

- Empirický výklad (skutečná vůle); OZ však neobsahuje obecnou úpravu výkladu těchto PJ (srov. však § 1494 odst. 2 pro závět' a § 1498, 2. věta pro dovětek)

- **Adresovaná PJ (§ 556)**

- Adresovaná **konkrétnímu** adresátovi

Činěná **ve srozumění**: empirický výklad (subj. výkladový cíl – skutečná vůle)

Činěná **bez srozumění**: normativní výklad (obj. výkladový cíl – výklad z pozice adresáta)

- Adresovaná **neurčitému okruhu** adresátů (např. veřejná nabídka)

Prakticky budou obtížně činěna ve srozumění, proto: normativní vůle (obj. výkladový cíl) – tzv. **typizující výklad** (součást normativního výkladu); důležitý však nikoli konkrétní adresát, nýbrž obecný průměrný (typizovaný) adresát

Vady právního jednání a jejich následky

- Jednání nemá pojmové znaky PJ nebo nemá náležitosti = je vadné
 - Vady v užším smyslu: jen vady existujícího PJ
- Následky
 - Zdánlivost
 - Neplatnost
 - Neúčinnost (bez dalšího X na základě rozhodnutí soudu)
 - Zrušení soudem
 - Jiné následky (např. náhrada škody)

Zdánlivost

- Zdánlivé jednání – nepřihlíží se k němu bez dalšího, není nutné rozhodnutí soudu
- Jednání, která nenaplňují pojmové znaky PJ
 - Chybí vůle jednajícího (§ 551)
 - Není zjevně projevěna vážná vůle (§ 552)
 - Projev vůle je nesrozumitelný či neurčitý (§ 553)
- Jiná jednání, která zákon prohlásí za zdánlivá
 - Např. nepřiměřená ujednání ve spotřebitelské smlouvě (§ 1815), ujednání zkracující práva nájemce bytu (§ 2235), započtení s podmínkou nebo doložením času (§ 1983), výpověď z prac. poměru pro nedodržení formy (§ 50 odst. 1 ZP)

Zdánlivost

- Zpravidla nepůsobí vznik povinnosti k náhradě škody pro neplatnost právního jednání (§ 579 odst. 2)
- Pravidla o částečné neplatnosti se zpravidla nepoužijí (§ 576) – typicky, jestliže se nepřihlíží pouze k některým ujednáním
 - Zdánlivost jednotlivého ujednání zásadně nemá vliv na ostatní (X např. neurčitost)

Neplatnost

- PJ vzniklo (existuje), avšak právní řád mu odpírá účinky, ke kterým směřuje
- Neplatnost = *ultima ratio* – tzn. v pochybnostech je nutné PJ vykládat tak, aby bylo platné (§ 574) = *potius valeat actus quam pereat*, resp. *in favorem negotii* (srov. např. ÚS, sp. zn. I. ÚS 625/03)
- Neplatnost jako omezení principu autonomie vůle
- Objekt neplatnosti: **právní jednání**
 - Někdy i jiné objekty neplatnosti (např. právnická osoba – srov. § 129); jde o jiné případy, než neplatnost PJ (pravidla o neplatnosti PJ nelze na tyto případy aplikovat)

Konverze (575)

- Přeměna PJ – neplatné PJ posouzeno jako jiné platné PJ
- Má-li neplatné PJ náležitosti jiného PJ, které je platné – platí toto jiné PJ, pokud je z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednající osoby (hypotetická vůle)
- U relativně neplatného PJ až po dovolání se neplatnosti
- Zkoumá se
 - Hospodářský účel (kauza)
 - Existence důvodů, proč by strany nechtěly toto jiné PJ
 - Dovolnost
- Příklad: smluvní pokuta X odstupné (*falsa demonstratio non nocet*)
 - Zde však správné řešení spočívá již v interpretaci PJ

Konvalidace, ratihabice

- Neupraveno jako obecné instituty, jen konkrétní projevy
- Konvalidace – následné odpadnutí vady PJ (zhojení PJ)
 - Např. odpadnutí nedostatku formy (§ 582 odst. 1)
 - V některých případech i u zdánlivosti (§ 553 odst. 2)
- Ratihabice – dodatečné schválení PJ
 - Souhlas manžela (§ 714 odst. 2)
 - Souhlas opatrovníka (§ 65)

Druhy neplatnosti – příklady

- Absolutní X relativní
- Částečná X úplná

- V OZ: „Hlavní důvody neplatnosti“ (§ 580)
 - Pouze nevhodná terminologie; nejsou žádné hlavní či vedlejší důvody neplatnosti

Absolutní a relativní neplatnost

▪ Absolutní (§ 588)

- Ochrana veřejných zájmů (veřejný pořádek, dobré mravy)
- Není třeba ji namítat, soud k ní přihlíží i bez návrhu (*ex offio*)
- Podmínky

Zjevně se přičí dobrým mravům

Rozpor se zákonem + rozpor s veřejným pořádkem

Počáteční nemožnost plnění

▪ Relativní (§ 586)

- Ochrana zájmu jen určité osoby (soukromého zájmu)
- Musí být namítnuta oprávněnou osobou, jinak k ní soud nemůže přihlídnout (v procesu i mimoproceně)
- Právo dovolat se (namítnout) relativní neplatnosti se promlčuje
- § 1755: možnost vzdání se námitek proti neplatnosti smlouvy

Částečná neplatnost (576)

- Důvod neplatnosti se týká jen části PJ
- Má tato neplatnost vliv na celé PJ, nebo se omezí jen na tuto část?
- Zbytek zůstane platný, pokud
 - Jej lze od neplatného jednání oddělit (např. nejde o *essentialia negotii*)
 - Je to v souladu s hypotetickou vůlí stran (salvátorská klauzule X klauzule úplné neplatnosti)
- Lze analogicky aplikovat i na případy zdánlivosti, ovšem se zvláštním zkoumáním smyslu a účelu toho kterého dotčeného pravidla

Částečná neplatnost – překročení rozsahu (§ 577)

- *Lex specialis* vůči § 576
- Nezákonné určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu: **platnost zachovávající redukce** (§ 577) = soudní rozhodnutí o změně (hypotetická vůle)
- Může se týkat i podstatných kusů smlouvy
- X zvláštní úpravy (např. nepřiměřená smluvní pokuta – § 2051; cena v rozporu s cenovými předpisy – § 1792 odst. 2)
- X zvláštní ochranný účel (spotřebitelské právo)

Důvody neplatnosti – rozpor se zákonem (§ 580 odst. 1)

- Rozpor se zákonem, tj. rozpor s **kogentními** normami
 - Soukromého práva (§ 1 odst. 2)
 - Veřejného práva
- Judikatura NS k OZ 1964: hypertrofie případů neplatnosti!
- § 580 odst. 1: „Neplatné je (...) právní jednání, **které odporuje zákonu**, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.“
 - Příklad: koupě hračky, která nesplňuje zvláštní bezpečnostní standardy pro děti (veřejné právo)
 - Příklad: koupě samopalů, jehož prodej veřejné právo též zakazuje
 - Dále: neoprávněné podnikání, pronájem kanceláře za účelem bydlení, prodej věci mimo dovolenou prodejní (otvírací) dobu apod. **Zkoumáme, zda k naplnění zákonného požadavku nepostačuje mírnější prostředek než je neplatnost (např. práva z vad).**
- Srov. vztah úpravy neplatnosti PJ a trestního práva (PJ X trestný čin)

Rozpor se zákonem

- **II. ÚS 87/04**
- V daném případě starosta obce uzavřel bez souhlasu obecní rady dodatek k nájemní smlouvě, kterým bylo zvýšeno nájemné (obec byla pronajímatelem). Otázkou bylo, zda absence předchozího schválení obecní radou má za následek neplatnost tohoto dodatku či nikoli.
- *„Závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu. (...) V soukromoprávní sféře ne každý rozpor se zákonem má automaticky za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Smyslem ochrany legality v soukromoprávní sféře není jen ochrana zájmů státu, ale především ochrana soukromoprávních vztahů, tedy především ochrana smluvních vztahů podle zásady „pacta sunt servanda“ (smlouvy se musí dodržovat)“.*

Rozpor s dobrými mravy (§ 580 odst. 1)

- „(...), které se příčí dobrým mravům“
- Srov. § 588: „(...) **zjevně** příčí dobrým mravům“ = zjevnost vždy
- Pojetí zjevnosti (sporné: zjistitelnost X intenzita)
- Př. z judikatury:
 - Synalagmatické závazky, kde plnění jedné strany závisí na vůli třetí osoby (např. až mi zaplatí třetí osoba, až dostanu úvěr); srov. např. 29 Cdo 42/2013, ze dne 29. 10. 2015

Další důvody neplatnosti - přehled

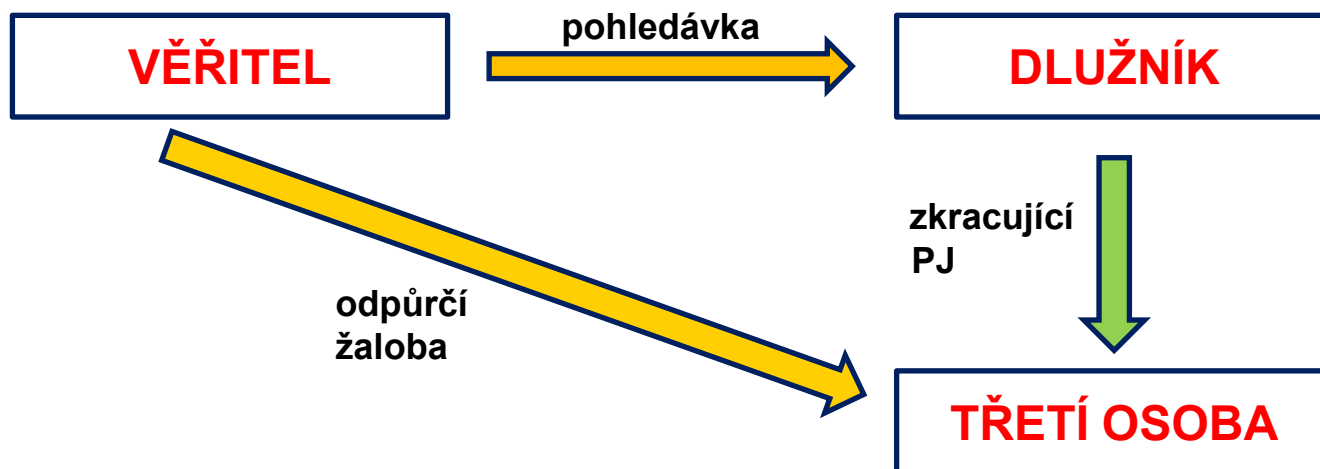
- Počáteční nemožnost plnění (§ 580 odst. 2)
- Nedostatečná svéprávnost (§ 581)
- Rozpor s požadavkem formy (§ 582)
- Omyl a lest (§ 583 – 585)
- Bezprávná výhrůžka (§ 587)

Odporovatelnost (relativní neúčinnost) (§ 589)

- **Terminologie**
 - OZ 1964: „odporovatelnost“
 - OZ: „relativní neúčinnost“ (ale i pojem „odporovat“, „odpůrčí žaloba“)
- Ochrana pohledávky věřitele **před zkrácením** ze strany dlužníka
- Odporovatelnost jako doplněk neplatnosti (nezpůsobuje neplatnost, jen toto **jednání nemá vůči věřiteli účinky**)
- **Primární význam institutu v rámci exekuce (výkonu rozhodnutí)**
- Vztah mezi neplatností a odporovatelností? Možnost volby ze strany věřitele
- Odporovatelnost se musí uplatňovat soudní cestou, tj. odpůrčí žalobou (§ 589 odst. 2)

Základní znázornění

- Tři osoby: věřitel, dlužník, třetí osoba (*tertius*)

Předpoklady odporovatelnosti

- Zkracuje-li právní jednání dlužníka uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele, má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči věřiteli právně účinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno.
- **3 základní předpoklady (§ 589 odst. 1)**
 - Existence pohledávky věřitele vůči dlužníkovi
 - Vykonatelnost pohledávky (existence exekučního titulu)
 - Zkracující právní jednání dlužníka (i faktické úkony?)

Skutkové podstaty obecně

- § 589 odst. 1 (vždy) ve spojení s
 - § 590, nebo
 - § 591, anebo
 - § 592
- Věřitel může při odpůrčí žalobě **volit mezi různými skutkovými podstatami dle svého uvážení** (tam, kde je to možné dle okolností případu)
- Př.: zkracující jednání dlužníka naplňuje znaky více skutkových podstat současně – pak je na věřiteli, kterou skutkovou podstatu zvolí (výhody a nevýhody: různý rozsah dokazování, různé lhůty pro podání odpůrčí žaloby)

Promlčení

- Povaha promlčení
- Předmět promlčení
- Počátek promlčecí lhůty
 - subjektivní: možnost uplatnit právo poprvé (§ 619)
 - objektivní
 - délka promlčecí lhůty (základní úprava: § 629)
- Zvláštní pravidla
- Běh promlčecí lhůty
- stavění a přerušování promlčecí lhůty

Děkuji za pozornost